

สืบสานสาย "สกุลขุนนาค" ตระกูล "ข้าแผ่นดิน"

สายสกุลขุนนาค ถือเป็นสกุลหนึ่งที่เก่าแก่และทรงอิทธิพลมากที่สุดในอดีต เนื่องจากบรรพชนในสกุลนี้ ตั้งแต่ปฐมวงศ์เป็นต้นมาเข้ารับราชการสนองคุณแผ่นดินโดยแต่ละท่านล้วนได้ครองตำแหน่งเสนาบดีอันถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในราชการแทบทุกคน นับเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ผ่านเลยมา 400 ปีแล้ว ถือเป็นสกุลหนึ่งที่มีเครือญาติมากที่สุดและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เรียกว่านับญาติไม่ถ้วนจนต้องมีการทำหนังสือสาแหรกสกุลขุนนาคขึ้น ทะเบียนทำเป็นรหัสว่าใครมาจากสายไหนกันบ้าง แถมทำเกเปิดเว็บไซต์ให้ญาติสื่อสารกันได้

*"เอกะหมัด"ปฐมวงศ์

นักประวัติศาสตร์รวมทั้งลูกหลานของสกุลขุนนาค ต่างพยายามจะสืบค้นหาร่องรอยบรรพบุรุษของสายสกุลขุนนาคกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าต้นตระกูลนี้สืบเชื้อสายมาจากชาวเปอร์เซียมีนามว่า "เอกะหมัด" ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเมื่อไม่กี่ปีมานี้ก็ค้นพบสุสานของท่านเอกะหมัดซึ่งอนุโลมว่าเป็นสุสานจริง ที่สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ปฐมบทของสกุลขุนนาคเริ่มต้นเมื่อ 400 ปีที่ผ่านมา ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ยุคกรุงศรีอยุธยา มี 2 พี่น้องมุสลิมเป็นเศรษฐีชาวเมืองกุน ประเทศเปอร์เซีย ผู้พี่ชื่อเอกะหมัด ผู้น้องชื่อมะหะหมัดสะอิด ทั้ง 2 เป็นพ่อค้าที่เดินทางมาสู่กรุงศรีอยุธยาเพื่อค้าขายเครื่องหอม แพรพรรณแล้วตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลท่าภาษี ภายหลังเอกะหมัดสมรสกับหญิงไทยชื่อ "เซย" มีบุตรชายคน 2 ชื่อชื่นและชม และบุตรสาว 1 คนชื่อซี ส่วนมะหะหมัดสะอิดผู้น้องชายอยู่เมืองไทยไม่ได้นานก็กลับไปยังบ้านเกิดและไม่ได้กลับกรุงศรีอยุธยาอีกเลย ต่อมาท่านเอกะหมัดได้ช่วยราชการแผ่นดินโดยเข้าร่วมกับเจ้าพระยาพระคลังเพื่อปรับปรุงราชการกรมท่า ทำให้งานเจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก โดยเฉพาะการค้าขายกับชาวต่างชาติ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯตั้งให้เป็นพระยาเอกะหมัดรัตนราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขวาและจุฬาราชมนตรี ซึ่งถือว่าท่านเอกะหมัดเป็นปฐมจุฬาราชมนตรีของชาวมุสลิมแห่งเมืองไทย จนเมื่อเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีกรมท่าถึงแก่อสัญกรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระยาเอกะหมัดรัตนราชเศรษฐีเป็นเสนาบดีกรมท่ากลางอีกตำแหน่งหนึ่ง

ต่อมาเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในบ้านเมือง มีพ่อค้าชาวญี่ปุ่นกำเริบเสิบสานก่อการจลาจลยกพวกเข้าโจมตีพระนครและมีแผนจะจับตัวสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และก่อนที่เหตุการณ์จะลุกลามบานปลาย ออกญามหาอำมาตย์เชื้อพระวงศ์ในแผ่นดินได้ร่วมกับพระยาเอกะหมัด พร้อมไพร่พลทั้งไทย จีนและแขก เข้าปราบจลาจลได้สำเร็จ ด้วยความจงรักภักดีและความสามารถที่ปรากฏแก่พระเนตรพระกรรณมาช้านาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯเลื่อนพระยาเอกะหมัดขึ้นเป็นเจ้าพระยาเอกะหมัดรัตนาธิบดี ที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ พร้อมกันนั้นได้เลื่อนนายชื่น บุตรชายเจ้าพระยาเอกะหมัดฯ ขึ้นเป็นพระยาราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขวาในครั้งนั้นด้วย เจ้าพระยาเอกะหมัดรัตนาธิบดีรับราชการต่อมาอีกหลายรัชกาลจนอายุ 87 ปี ในสมัยพระเจ้าอยู่หัว

ปราสาททองทรงพระราชดำริเห็นว่าท่านชราภาพลงมากแล้วจึงโปรดเกล้าฯให้พ้นตำแหน่งสมุหนายก และเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก จางวางกรมมหาดไทย หรือตำแหน่งที่ปรึกษาการปกครองแผ่นดิน และเลื่อนพระยาราชรุฎีกต(ชื่น) บุตรชายเป็นเจ้าพระยาอภัยราชาที่สมุหนายกอัครเสนาบดีฝ่ายเหนือแทนบิดา นอกจากนี้เจ้าพระยาเอกะหมัตร์ตนาธิบดียังกราบบัลคมทูลฝากธิดาคือท่านชี ไปเป็นพระสนม ก่อนที่ท่านจะถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ.2174 สิริรวมอายุได้ 88 ปี ศพของท่านฝังอยู่ที่ป่าช้าแขกเจ้าเซ็น บ้านท้ายคู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังจากเจ้าพระยาเอกะหมัตร์ตนาธิบดีถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว ลูกหลานของท่านก็ยังเข้ารับราชการสืบต่อมา และมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัยจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 400 ปี บุตรหลานของท่านได้สืบสกุลออกเป็นตระกูลใหญ่ ที่มีชื่อเสียงทั้งที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ อาทิ บุณนาค บุรานนท์ จาติกรัตน์ ศุภนิมิตร ฉัตรกุล สวัสดิ์-ชูโต แสง-ชูโต ณ บางช้าง ศรีเพ็ญ ภาณุวงศ์ อหะหมัด จุฬา อากาหี จุฬารัตน์ ช่างรัศมี สุวกุล เป็นต้น

***ต้นสกุล "บุณนาค"**

ลูกหลานของท่านเอกะหมัตร์ตนาธิบดีนับถือศาสนาอิสลามมาจนถึงพระยาเพชรพิไชย(ใจ) วงศ์เอกะหมัตร์ชั้นที่ 4 ซึ่งตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไปนมัสการพระพุทธบาท ได้เข้ารับศีล ปฏิญาณเป็นพุทธศาสนิกชนต่อสมเด็จพระสังฆราช หน้าพระที่นั่งพระเจ้าแผ่นดิน เป็นเหตุให้วงศ์เอกะหมัตร์ส่วนหนึ่งละศาสนาเดิมมาถือพุทธศาสนา จากนั้นมาทายาทของพระยาเพชรพิไชย(ใจ)ก็เข้ารับราชการอยู่ในระดับเสนาบดีอีกหลายรัชกาลต่อมา

ผู้สืบเชื้อสายท่านเอกะหมัตร์ในชั้นที่ 6 นั้นมีท่านหนึ่งที่เกิดเป็นต้นสกุลบุณนาคคือนายฉลองไฉนารอดเดิมชื่อ "บุณนาค" เป็นบุตรเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) เมื่อตอนเด็ก ๆ นั้นนายบุณนาคเคยเป็นเพื่อนสนิทกับ นายสิน บุตรจีนแต่ไฉอง (ซึ่งต่อมาได้ขึ้นขึ้นครองราชเป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ส่วนเพื่อนอีกคนคือนายทองด้วง บุตรหลวงพินิจอักษร (ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ รัชกาลที่ 1 แห่งรัตนโกสินทร์) นายฉลองไฉนารอดมีภรรยาคือท่านนวลซึ่งเป็นน้องสาวของท่านผู้หญิงนาก ภรรยาท่านเจ้าพระยาจักรี (รัชกาลที่ 1)

เมื่อเข้าสู่ยุครัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงปราบดาภิเษกแล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเคยทำความดีความชอบให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ส่วนนายบุณนาคก็ได้ขึ้นเป็นเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดีที่สมุหพระกลาโหม

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดี(บุณนาค) ถึงแก่อสัญกรรมในปลายแผ่นดินรัชกาลที่ 1 รวมอายุ 67 ปี ถือว่าท่านเป็นต้นสกุลนับชั้นที่ 1 ของสายสกุลบุณนาค และนับเป็นชั้นที่ 6 ที่สืบเชื้อสายจากเจ้าพระยาบวรราชนายก (เอกะหมัตร์)

จนเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานนามสกุล "บุญนาค" ตามนามของเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา(บุญนาค)เพื่อ เป็นเครื่องเตือนใจให้บรรดาผู้ที่เป็นลูกหลานให้พยายามประพฤติชอบเพื่อรักษาสกุลไว้มิให้ตกต่ำ

*ตระกูล "3 สมเด็จเจ้าพระยา"

สายสกุลบุญนาคถือเป็นตระกูลเก่าแก่ที่ลูกหลานที่สืบสกุลเข้ารับราชการต่อเนื่องกันมาตลอดจนได้ครองตำแหน่งเสนาบดีที่ทรงอำนาจในหลายรัชกาล และเป็นที่ยินดีเมื่อสกุลนี้มีผู้สืบสกุลที่รับราชการทำความดีความชอบจนได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงสุดคือ "สมเด็จเจ้าพระยา" มากถึง 3 ท่าน ซึ่งถ้าเทียบกับปัจจุบันก็คือตำแหน่ง "นายกรัฐมนตรี"

ท่านแรกคือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุญนาค) เป็นบุตรเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดี (บุญนาค) กับเจ้าคุณนวล เริ่มรับราชการเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 1 รับพระราชทานตำแหน่งเป็นนายสุตจินดาหุ้มแพรมหาดเล็ก ได้รับการเลื่อนตำแหน่งตามลำดับ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 4 จึงได้เลื่อนขึ้นเป็น "สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ " ให้สำเร็จราชการตลอดทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ใช้ตราสุริยมณฑลเทพบุตรจักรด

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์(ดิศ บุญนาค) ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ 4 คนทั่วไปนิยมเรียกว่า " สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ " และเป็นสมเด็จเจ้าพระยาองค์แรกของวังหลวง ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจและมีอิทธิพลมากที่สุด ในพระราชอาณาจักรรองจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสองพระองค์ซึ่งเป็นเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิต สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์(ดิศ บุญนาค) มีบุตรธิดากับท่านผู้หญิงจันทร์ จำนวน 9 คน และมีบุตรธิดากับภรรยาอื่น ๆ อีกหลายคนรวมบุตรธิดาทั้งหมด 44 คน(หนังสือบางเล่มระบุว่า 61 คน) ซึ่งบุตรธิดาก็ได้รับราชการสืบต่อกันมาอีก ส่วนน้องชายของสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ ซึ่งเป็นบุตรชายคนสุดท้องของเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุญนาค) อีกท่านที่เกิดกับเจ้าคุณนวลชื่อเจ้าคุณชายทัดก็เข้ารับราชการในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นนายสนิทหุ้มแพรมหาดเล็ก จนถึงรัชกาลที่ 4 ได้เลื่อนตำแหน่งจากพระยาตรีพิพัฒน์รัตนโกษา ขึ้นเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติฯ คนทั่วไปนิยมเรียกขานว่า " สมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย "

การที่ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จเจ้าพระยาพร้อมกันถึง 2 ท่านที่ว่าการทุกอย่างทั้งในเขตพระนครและทั่วราชอาณาจักร ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ยิ่งไปกว่านั้นสมเด็จเจ้าพระยาทั้ง 2 ก็เป็นพี่น้องในสกุลเดียวกันด้วย สำหรับตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระยาท่านสุดท้ายของสกุลบุญนาคคือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุญนาค) ซึ่งเป็นบุตรคนโตของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุญนาค) กับท่านผู้หญิงจันทร์ เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 2 ท่านผู้นี้มีความเฉลียวฉลาดและช่วยงานบิดาในกิจการด้านพระคลังและกรมท่าซึ่งทำหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศด้วย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เลื่อนเป็นหลวงสิทธิ์นายเวรมหาดเล็ก

หลวงสิทธิ์นายเวรมหาดเล็กคนนี้มีสนใจศึกษาวิชาการต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่งจนสามารถต่อเรือแบบฝรั่งได้ และได้ต่อเรือกำปั่นรวมทั้งเรือรบอีกหลายลำเพื่อขนทหารไปรบกับญวน ต่อมารัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯให้เป็นพระยาศรีสุริยวงศ์ จางวางมหาดเล็ก โดยกล่าวได้ว่าท่านเป็นมหาดเล็ก "คู่บุญ" เพราะท่านเป็นผู้หนึ่งที่รัชกาลที่ 3 รับสั่งให้เข้าเฝ้าฯอย่างใกล้ชิด หลังจากที่รัชกาลที่ 3 เสด็จสวรรคตกลุ่มขุนนางตระกูลขุนนาค ซึ่งนำโดยเจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ ขุนนาค) เจ้าพระยาศรีพิพัฒนราชโกษา(ทัต ขุนนาค) รวมทั้งพระยาศรีสุริยวงศ์(ช่วง ขุนนาค) ได้พากันไปเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ทรงครองสมณเพศเป็นวชิรญาณภิกขุเพื่อให้ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติด้วยความพร้อมใจเป็นหนึ่งเดียว

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯให้พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง ขุนนาค) เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ว่าที่สมุหพระกลาโหม ในช่วงแผ่นดินของรัชกาลที่ 4 นั้นท่านได้ประกอบคุณความดีให้แก่ชาติบ้านเมืองไว้มากมาย อาทิ ทำการเจรจาทำสัญญาการค้ากับประเทศมหาอำนาจตะวันตกเพื่อไม่ให้คนไทยเสียเปรียบต่างชาติ รวมถึงการพัฒนาประเทศโดยเป็นแม่กองคุมการขุดคลองผดุงกรุงเกษม คลองดำเนินสะดวก สร้างถนนริมคลองข้างวัง และถนนเจริญกรุง

หลังจากรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคต พระบรมวงศานุวงศ์และเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ได้ทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้างูลงกรณ์ กรมขุนพิริยดิศประชาญาติ เสด็จเสวยราชย์ แต่เนื่องจากพระองค์ยังทรงพระเยาว์มีพระชนม์เพียง 15 พรรษา ดังนั้นที่ประชุมจึงลงมติแต่งตั้งให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนปี 2416 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรลุนิติภาวะ ขณะนั้นพระยาศรีสุริยวงศ์มีอายุได้ 64 ปีเศษ จึงได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และนับเป็น " สมเด็จพระเจ้าพระยา " คนสุดท้ายในประวัติศาสตร์ของไทย นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดวงดารานพรัตน์ ดวงดารามหาสุริยมนฑล ปฐมจุลจอมเกล้า

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สมรสกับท่านผู้หญิงกลิ่น มีบุตรชายคนเดียวชื่อคุณชายวร (เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์) ธิดาอีก 3 คนคือคุณหญิงกลาง คุณหญิงเล็กและคุณหญิงบัว ท่านถึงแก่พิราลัยด้วยโรคลมเมื่อปี 2425 บนเรือปากคลองกระทุ่มแบนขณะเดินทางกลับจากราชบุรี สิริอายุได้ 74 ปี

สืบสาแหรวงศ์สกุล

ตามปกติคนในสายสกุลขุนนาคเมื่อเวลาพบกันมักจะทักกันว่า " อยู่สายไหน?" หมายถึงเป็นลูกหลานสืบสายทาง" สมเด็จพระยาองค์ใหญ่ " หรือ " สมเด็จพระยาองค์น้อย " คนในสกุลขุนนาคหลายต่อหลายคน ได้มีความพยายามสืบค้นหารากเหง้าบรรพบุรุษของตนเองว่ามีความเป็นมาอย่างไรตลอดเวลา หนังสือเล่มแรกที่คาดว่าค้นคว้าเรื่องสกุลขุนนาคเก่าแก่ที่สุดนั้นคือ " จดหมายเหตุประณมวงศ์สกุลขุนนาค " ซึ่งเรียบเรียงโดย พระยาจุฬาราชมนตรี (เซน) พระยาวรเทศ(เกื้อน) และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี(ข้า ขุนนาค) นอกจากนี้ยังมีเล่ม " เฉกอะหมัด " ของพระยาโกมารกุลมนตรี ซึ่งท่านได้นำบทความของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี

มาและได้เพิ่มความคิดเห็นลงไปด้วย จากนั้นก็มีหนังสือเกี่ยวกับสกุลขุนนางพิมพ์ออกมาอีกหลายเล่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะพิมพ์ในรูปของหนังสืออนุสรณ์ในงานต่าง ๆ

จนล่าสุดในปี 2542 ชมรมสายสกุลขุนนางได้จัดทำหนังสือเรื่อง "สกุลขุนนาง" ขึ้น 2 เล่ม ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือที่ค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวบรรพบุรุษของสายสกุลขุนนางที่ครบถ้วนมากที่สุดเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน " หนังสือ 2 เล่มนี้ รวบรวมและเรียบเรียงเขียนขึ้นใหม่ ถือเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในสายสกุลขุนนางเท่าที่เคยทำมา เพราะอยากให้ลูกหลานได้รู้จักตระกูลของเราดีขึ้น " **เดือนฉาย คอมนตร์** ประธานคณะผู้จัดทำหนังสือ กล่าว กว่าจะมาเป็นหนังสือเรื่องสายสกุลขุนนางทั้ง 2 เล่มได้นั้น ทางชมรมฯ ได้รวบรวมญาติพี่น้องจากสายสกุลต่าง ๆ ที่แตกสายออกไปจากสกุลขุนนางได้กว่า 400 คน ที่ส่งเอกสาร รูปภาพต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งเกร็ดประวัติ เรื่องที่เล่าขาน และตำนาน รวมถึงการหาญาติด้วยการสำรวจสำมะโนครัวผู้ที่ใช้นามสกุลขุนนางทั่วประเทศได้ประมาณ 4,000 คนทั่วประเทศจากเหนือจดใต้ ซึ่งเดือนฉายกล่าวว่าข้อมูลที่ได้จากบรรดาญาติทั้งทางตรงและทางอ้อมนี้เป็นประโยชน์ต่อการจัดสายสาแหรกของสกุลขุนนางเป็นอย่างมาก

หนังสือ "สกุลขุนนาง" นี้ เล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสกุลขุนนาง ตั้งแต่เจ้าพระยาบวรราชนายก(เฉกอะหมัด) บรรพบุรุษท่านอื่น ๆ ถิ่นฐานบ้านเรือนของสกุลขุนนาง การสร้างวัดในสกุลขุนนาง เป็นต้น ส่วนเล่มที่ 2 ชื่อ "สาแหรกสกุลขุนนาง" โดยรัฐภา บุนนาคและจงพิศ บุนนาคได้รวบรวมสาแหรกของสายสกุลตั้งแต่ท่านเฉกอะหมัด ไต่ชั้นเป็นชั้นลงมาตั้งแต่ชั้นที่ 1 มาจนถึงรุ่นเกือบปัจจุบัน โดยแต่ละชั้นมีใครบ้าง และแต่ละคนแตกครอบครัวออกไปกี่คน เป็นใครบ้าง ซึ่งแต่ละคนจะมีรหัสกำกับเอาไว้ อาทิ รัฐภา บุนนาค ใช้รหัส ๗ :๓ :11:4:2:1: หมายถึงอยู่ในลำดับชั้นที่ 7 สายท่านตัด , 11= พระยาอิศรานุภาพ (เอี่ยม)ชั้น๓ , 4= พระยาไพบูลย์สมบัติ(เดช) ชั้น 8 , 2=พระยาประเสนชิตศรีพิสัย (ตัด) ชั้น5 , 1= ศ.ดร.เดือน บุนนาค ชั้น๖ สรุปรัฐภาเป็นลำดับที่ ๗ สายท่านตัด บุตรศ.ดร.เดือน บุนนาค การทำหนังสือสาแหรกสกุลขุนนางนี้ขึ้นมาจะช่วยให้การลำดับญาติที่สืบเชื้อสายมาจากหลายสายได้ง่ายและเข้าใจมากขึ้น ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของวงศ์ตระกูลเมืองไทยที่มีการลำดับชั้นของบรรพบุรุษได้ละเอียดเช่นนี้

บุนนาคยุคใหม่

ถ้านับตั้งแต่ท่านเฉกอะหมัดปฐมวงศ์ของสกุลขุนนางสืบต่อลูกหลานกันมาจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นเวลาถึง 400 ปีแล้ว และถ้านับเนื่องตั้งแต่เจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดี(บุนนาค) ต้นสกุลขุนนางชั้นที่ 1 มาจนถึงปัจจุบันนี้เข้าสู่ชั้นที่ 11 พร้อมทั้งลูกหลานบุนนาคที่สืบสายโลหิตทั้งสายตรงและไปแต่งงานกับตระกูลอื่นอีกนับจำนวนไม่ถ้วนจากถิ่นฐานเดิมของบรรพชนที่อยู่กันเป็นกลุ่มก้อนทั้งแถวคลองสาน ตลาดเก่า เขาวราช ถนนสุรวงศ์ ถนนเดโช ถนนสีลม ก็กระจัดกระจายหนีความวุ่นวายของเมืองที่ขยายตัวขึ้น จนลูกหลานในปัจจุบันแทบจะไม่มีติดต่อกันหรือรู้จักกันแล้ว จะมีก็เพียงจับกันเป็นกลุ่ม ๆ

เคยมีการจัดงานพบปะญาติสมาคมครั้งแรกและครั้งใหญ่ของสกุลขุนนาคเมื่อปี 2454 โดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์(พร ขุนนาค) ได้จัดการประชุมวงศ์ญาติแห่งสกุลนี้กว่า 100 คนเพื่อให้พี่น้องได้มาพบปะกันที่วัดประยุรวงศาวาส ณ ตึกพรรณาคาร ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างเป็นอนุสรณ์ให้แก่ท่านผู้หญิงพรรณ ภริยาสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์(ช่วง ขุนนาค) ในการชุมนุมครั้งนั้นมีญาติจากทุกสกุลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยามหาเสนา(ขุนนาค) ผู้เป็นต้นสกุล และภรรยาของท่านคือเจ้าคุณพระราชพันธุ์ (นวล) ซึ่งมีทั้ง ขุนนาค , ศุภมิตร , จาติกรัตน์ ฐ ขุนนาค , และราชสกุลฉัตรกุล เป็นต้น ส่วนสกุลผ่านราชินิกุล ซึ่งเป็นพี่ชายและน้องสาวของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีและเจ้าคุณราชพันธุ์นวล(น้องสาว) อาทิ ชูโต , สวัสดิ์-ชูโต , แสง-ชูโต , และ ณ บางช้าง

งานพบปะสังสรรค์รื่นเริงครั้งนั้นจัดต่อเนื่องถึง 3 วัน โดยได้อัญเชิญอัฐิของบรรพบุรุษ บรรพสตรีมาให้ลูกหลานสักการะ ส่วนในอาคารพรรณาคารได้จัดทั้งรูปปั้นรูปเขียนและรูปถ่ายของบรรพบุรุษ การประชุมญาติในครั้งนั้นประสบความสำเร็จอย่างสูงเพราะสร้างความพอใจและความกลมเกลียวในญาติพี่น้องอย่างมาก

งานชุมนุมเครือญาติของสกุลขุนนาคได้เลิกร้างไปตั้งแต่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์(พร ขุนนาค) ถึงแก่อสัญกรรม จนเมื่อปี 2541 มีบรรดาผู้ใหญ่ของสกุลขุนนาคได้รวมตัวกันจัดตั้งชมรมสายสกุลขุนนาคขึ้นพร้อมกับรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมาใหม่ในปี 2542 ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ทางชมรมสายสกุลขุนนาคจึงได้ชุมนุมกันอีกครั้งเพื่อแสดงความจงรักภักดี รวมทั้งได้ทูลเกล้าถวายหนังสือ "สกุลขุนนาค" และ "สาแหรกสกุลขุนนาค" ที่ชมรมฯ ได้จัดทำขึ้น

ล่าสุดทางชมรมฯ ได้จัดงานชุมนุมเป็นครั้งที่ 2 ในชื่อว่า "ญาติสมาคมจากร.ศ.130สู่.ศ.224" ซึ่งมีญาติสกุลขุนนาคสายต่าง ๆ มาร่วมงานกันกว่า 500 คน พร้อมทั้งทำการเปิดตัวเว็บไซต์ www.bunnag.in.th ซึ่งรวบรวมข้อมูลและประวัติสกุลขุนนาคมาเผยแพร่เพื่อการศึกษาของอนุชนรุ่นหลังและเป็นการช่องทางให้คนในสกุลได้สื่อสารกันได้ใกล้ชิดมากขึ้น

กิจกรรมของชมรมฯ นี้คือในทุกปีจะเข้าร่วมงานทำบุญประจำปีกับมูลนิธิเจ้าพระยาบวรราชนายก(เฉกอะหมัด) ซึ่งเป็นสายขุนนาคที่นับถือศาสนาอิสลาม เพื่อร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับท่านเฉกอะหมัด รวมทั้งร่วมงานทำบุญถวายเกียรติคุณกับมูลนิธิ 3 สมเด็จ และจัดกิจกรรมทัศนศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของสกุลขุนนาค เป็นต้น สกุลขุนนาคนับเป็นวงศ์ตระกูลที่เก่าแก่และทรงอิทธิพลในบ้านเมืองมากที่สุด ที่ถวายตัวเป็นข้าของแผ่นดินมาทุกยุคทุกสมัย จนถึงกับมีคำสอนจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นมาถึงลูกหลานให้ปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด โดยร้อยตรีสำเร็จ ขุนนาค ได้ประพันธ์คำสอนของบรรพชนมาเป็นร้อยกลองดังนี้

หากตะวัน ยังอยู่ คู่ฟ้า หากคงคา ยังไหล เป็นนิจสิน
หากราชัน ยังสถิต คู่แผ่นดิน ชีวิตนี้ ถวายสิ้น เพื่อถิ่นไทย

เอกสารอ้างอิง

MGR Online. (2548, 22 พฤศจิกายน). สืบสานสาย "สกุลบุญนาค" ตระกูล "ข้าแผ่นดิน". MGR Online.

<https://mgronline.com/live/detail/9480000160965>